

Wiele dawnych zakładów przemysłowych jest opuszczana w wyniku zmian koniunktury lub upadku przemysłu w danym regionie. Tworzą one unikalny krajobraz poprzemysłowy miast tworząc przestrzenie znaczeń wzmacniające tożsamość wielu miejsc, a także stanowiąc ich niekwestionowane dziedzictwo. Niektóre z tego typu zespołów historycznych, mogące poszczycić się wybitnymi wartościami (materialnymi i niematerialnymi) zyskują status zabytków i ochronę prawną. Skutkuje to obowiązkiem ich zachowania i wdrażania procedur konserwatorskich podczas ich remontów. Obiekty poprzemysłowe są obecnie chętnie adaptowane na nowe funkcje. Dla przykładu, w wielu dawnych zakładach produkcyjnych lokuje się biura, instytucje kultury, czy mieszkania, zwane loftami. Nie można lekceważyć faktu, że praktycznie każdy zakład przemysłowy przez lata swojej działalności wyemitował do środowiska znaczącą ilość toksycznych substancji. Część z nich wniknęła w struktury budowlane i ich otoczenie pozostając tam do dzisiaj. Również materiały budowlane stosowane do wznoszenia budynków przemysłowych, czy wykorzystywane podczas ich eksploatacji środki zabezpieczające powierzchnie ścian, posadzek i innych elementów mogą zawierać szkodliwe substancje, w skład których wchodzi pierwiastki chemiczne (arsen, chrom, cynk, kadm, kobalt, mangan, nikiel, ołów, czy rtęć).

W ostatnich latach coraz więcej uwagi poświęca się zagrożeniu związanemu z szkodliwością związków znajdujących się w dawnych obiektach przemysłowych, których znaczna część ma udowodnione działanie rakotwórcze. Przypuszcza się, że mogą one znajdować się w glebie, pyłe zalegającym w budynkach, a także w warstwach zewnętrznych powłok malarskich oraz innych materiałów budowlanych. Zanieczyszczenia osadzone na i w strukturach obiektów poprzemysłowych mogą zagrażać nie tylko ich użytkownikom, lecz również samym zabytkom. Ich wykrycie może pociągnąć za sobą następujące rozwiązania: (1) konieczność rozbioru takiego obiektu z powodu toksycznych zanieczyszczeń znajdujących się w jego materiałach, (2) konieczność przeprowadzenia radykalnych zabiegów konserwatorskich pozbawiających substancję warstw zanieczyszczeń powierzchniowych, a jednocześnie wartościowych nośników treści związanych z nawarstwieniami, przekształceniami, upływem czasu i autentyzmem; lub (3) przyczynić się do postępującego niszczenia substancji zabytkowej przez agresywne skażenia.

Celem niniejszego projektu jest **zbadanie zależności pomiędzy zasobami poprzemysłowego dziedzictwa kulturowego, a nagromadzonymi w jego obrębie zanieczyszczeniami i ich potencjalnej szkodliwości dla nowych użytkowników, jak również samej zabytkowej struktury**. Zagadnienie to zostanie zbadane w oparciu o przypadek objętego ochroną konserwatorską kompleksu dawnej Stoczni Gdańskiej. Zespół ten cechuje wysoka pozycja na kulturalnej mapie Polski, a przy tym już przed rozpoczęciem prac adaptacyjnych wyzwaniem natury konserwatorskiej. W toku badań zostaną wyselekcjonowane reprezentatywne obiekty należące do zespołu dawnej Stoczni, które zostaną przebadane pod kątem ich historii ich budowy i eksploatacji, z naciskiem na odtworzenie ich cyklu życiowego, a co za tym idzie ekspozycji na potencjalne źródła szkodliwych zanieczyszczeń. Następnie ich substancja budowlana poddana będzie analizie chemicznej w kierunku wykrycia toksyczności poszczególnych jej składowych. W rezultacie analiz, projekt zakłada uzyskanie odpowiedzi na następujące pytania badawcze: (a) jaki wpływ ma dawna funkcja i historyczny sposób użytkowania obiektu na nasycenie i rodzaje nagromadzonych zanieczyszczeń poprzemysłowych? (b) czy występuje zależność pomiędzy wiekiem badanej struktury i sposobem jej historycznego użytkowania, a nasyceniem i rodzajami nagromadzonych zanieczyszczeń poprzemysłowych? (c) jak rodzaj materiału budowlanego wpływa na nasycenie i rodzaje nagromadzonych zanieczyszczeń poprzemysłowych? oraz, (d) jak wykorzystać wiedzę o nasyceniach zanieczyszczeniami poprzemysłowymi substancji zabytkowej w planowanych pracach konserwatorskich?

Projekt porusza się w ciekawym, multidyscyplinarnym obszarze badawczym. Stanowić będzie pierwszą próbę analiz wzajemnych wpływów toksycznych zanieczyszczeń i zabytkowych zespołów poprzemysłowych. Badania zaplanowane w projekcie niosą znaczny element nowości, ponieważ jak dotąd problematyka ta nie była przedmiotem szerszych badań naukowych. W obliczu rosnącej presji inwestycyjnej na obszary poprzemysłowe, uwzględnienie tego marginalizowanego w dotychczasowych badaniach naukowych i procesie ochrony konserwatorskiej aspektu nabiera szczególnego znaczenia i pilności. Na bazie uzyskanej wiedzy **stworzone zostanie narzędzie ochrony konserwatorskiej w postaci modelu badawczego poszukiwań toksyn w różnego rodzaju substancjach zabytkowych obiektów poprzemysłowych**. Priorytetem badań jest wskazanie metod prowadzenia prac konserwatorskich wywołującymi najmniejsze szkody dla zachowania wartości zabytków. Ambicją projektu jest przyczynienie się do opracowania skuteczniejszych metod i procedur konserwatorskich dla obiektów poprzemysłowych, które na pierwszym miejscu postawią zdrowie osób przeprowadzających te prace jak i przyszłego użytkownika.